

Citation: Baylan M. & Eskimergen A. T., Çin'in Dış Ticaret Performansına Kısa Bir Bakış, BMIJ, (2020), 8(2): 2093-2120 doi: <http://dx.doi.org/10.15295/bmij.v8i2.1451>

ÇİN'İN DIŞ TİCARET PERFORMANSINA KISA BİR BAKIŞ¹

Mustafa BAYLAN²

Received Date (Başvuru Tarihi): 16/03/2020

Aytuğ Tuğrul ESKİMERGEN³

Accepted Date (Kabul Tarihi): 27/05/2020

Published Date (Yayın Tarihi): 25/06/2020

Çalışmada ilk yazar Sorumlu Yazar (Corresponding Author) rolündedir.

ÖZ

Anahtar Kelimeler:

Çin
Dış Ticaret
Türkiye

JEL Kodları:

O24,
O53,
F10.

1980'lerin başına kadar dışa kapalı bir ekonomiye sahip olan Çin bu tarihte başlatmış olduğu yapısal reformlarla birlikte kapılarını dış dünyaya açmıştır. Bu çalışmanın amacı; reformlar sonrası Çin'in dış ticaretinde meydana gelen değişimleri değerlendirmektir. Bunun için Çin Ulusal İstatistik Bürosu (NBSC), Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI) ve Dünya Bileşik Ticaret Çözümü (WITS)'nden elde edilen verilerden faydalanılmıştır. Çalışmada, Çin'in 1995'ten beri dünyanın geri kalan ülkeleriyle sürekli ve mütevazı bir pozitif ticaret dengesi gerçekleştirdiği görülmüştür. 1990'larda dünya ihracatının %1,4'ini ithalatının ise %1,5'ini gerçekleştiren Çin'in 2018'da dünya ihracatının yaklaşık %10,6'sını ithalatının ise %10,34'ünü gerçekleştirdiği tespit edilmiştir. Bu durum kendisini dünyanın en büyük ihracatçısı ve ikinci en büyük ithalatçısı yapmaktadır. Bu çalışmada ayrıca Çin'in en çok ticaret yaptığı beş ülke ve Türkiye ile ticareti de ele alınmıştır. Çin ABD, Hong Kong ve Türkiye ile ticaretinde fazla Japonya, Almanya ve Kore ile ticaretinde ise açık vermektedir.

¹ Bu makale, "Mao Döneminden Günümüze Çin Halk Cumhuriyeti'nin Dünya Ticaretindeki Konumu" başlığıyla, Dr. Öğr. Üyesi Mustafa BAYLAN danışmanlığında, Aytuğ Tuğrul ESKİMERGEN tarafından 2019 yılında tamamlanmış olan yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

² Dr. Öğr. Üyesi, Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İ.İ.B.F., m_baylan@ksu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8604-4634>

³ Doktora Öğrencisi, Anadolu Üniversitesi, aytugeskimergen@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0003-4002-0340>

EXTENDED ABSTRACT

A BRIEF OVERVIEW OF CHINA'S FOREIGN TRADE PERFORMANCE

1. LITERATURE

Many researchers have already studied about the China's foreign trade with the world in general and with some specific countries in particular. Drysdale and Hardwick (2018) found that China has profoundly changed the way it engages with the rest of the world. The development of domestic markets -a key element of Chinese reform- has been significantly enhanced by integration into international markets via trade, investment flows, technology transfers, people-to-people exchanges and the spread of knowledge. Li and Jiang (2018) argue that integration into international production networks and global value chains has seen China evolve into a global manufacturing and trade centre, contributing to its rapid economic growth. Kızıltan (2004) discusses China's capability of being a super power. He asserts that China is an important regional power, and should be taken into consideration both economically and politically by all countries.

Some other authors have also done researches on China's trade position and relationship with other countries. Temiz (2017) investigates the relationship between Turkey and China. He says that lack of political and strategic vision negatively affects the economic relations between Turkey and China. Schnellbach and Man (2015) explores the multifaceted relationship between Germany and China. The authors argue that in recent years, there have been efforts to extend cooperation to other fields like security and environmental issues. Both Germany and China increasingly consider a strategic partnership within mutual interest. According to Martin (2018) the size of the U.S. bilateral trade deficit with China has been and continues to be an important issue in bilateral trade relations.

1.1. RESEARCH SUBJECT

Research subject of this paper is China's foreign trade with the world in general and with some specific countries in particular.

1.2. RESEARCH PURPOSE AND IMPORTANCE

The paper will examine China's overall trade position, its overall trend, its trade balance with the rest of the world, and its trade share of world trade and in particular with some specific countries over a long historical time period.

1.3. CONTRIBUTION of the ARTICLE to the LITERATURE

This study will contribute to the expansion of the literature on the Chinese economy, and will also be useful to everyone, especially academics, who are interested in the Chinese economy and who want to evaluate the changes in the foreign trade of China.

2. DESIGN AND METHOD

In this study, changes in China's foreign trade after reforms were evaluated in the light of China National Statistics Bureau (NBSC), World Development Indicators (WDI) and World Integrated Trade Solution (WITS) data. In the following sections of the study, first the developments in the foreign trade structure of China are included. Then, the country's foreign trade performance and its position in world trade were dealt with in comparison with Germany, Japan and the USA. In the following part of China in the United States, Hong Kong, Japan, Germany, foreign trade with South Korea and Turkey were examined. In the conclusion, evaluation and suggestions are included.

3. FINDINGS AND DISCUSSION

3.1. FINDINGS as a RESULT of ANALYSIS

In 1992, China achieved 1.2% of global exports and 1.25% of imports. The same values were 7.8% and 6.1% for Japan, 9.8% and 9.7% for Germany and 13.2% and 13.45% for the USA. In 2018, while China's share in world exports and import increased to 10.6% and to 10.3%, the USA's share in world exports and import decreased to 9.9% and to 12.8%. Similarly, the share of Germany and Japan in world exports and import decreased. With its foreign trade policy, China has achieved the success

of being the biggest importer in the world with its import of 2.7 trillion dollars and the second largest exporter with 2 trillion dollars export.

In terms of total foreign trade, according to Figure 3, China increased its share in world trade from 1% to 10%, leaving Germany and Japan behind in getting a share from world trade. Meanwhile, China's trade surplus was 360 billion \$ in 2018 and it has raised 430 billion \$ in 2019.

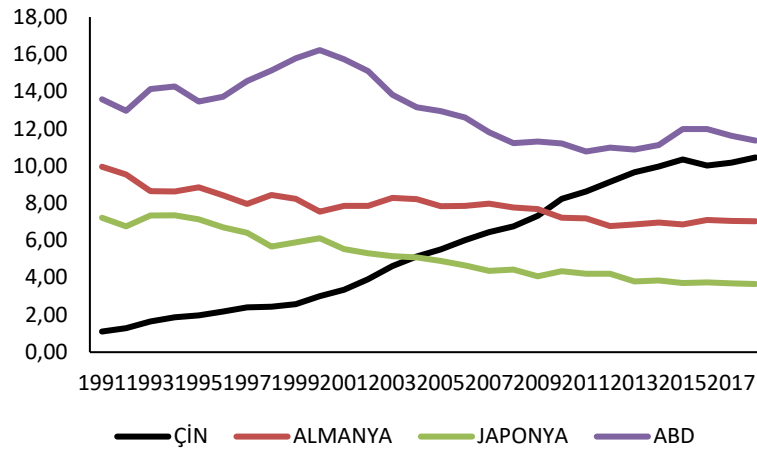

Figure 3. China, Germany, Japan and the USA's Share of World Trade

Source: WDI, 2019

China's biggest partners, even if the ranking changes, in foreign trade have been the United States, Hong Kong, Japan, South Korea and Germany. This study also examined China's trade with Turkey. While China had a foreign trade surplus against the US of 323.3 billion \$, Hong Kong of 294.3 billion \$ and Turkey of 13.8 billion \$ in 2018, it had a deficit of 28.3 billion \$ against Japan, 27.4 billion \$ against Germany and 95.6 billion dollars against South Korea. In 2018, machinery and electronic goods had been the most important export goods of China, while in the early 1990s textile and clothing, shoes, fuel and chemicals were the most important goods of it. In terms of imports, while machinery-electronics and automotive were important goods in the 1990s, chemicals, plastic and rubber, metals, fuel and foods were added to these goods by 2018.

China has achieved a foreign trade surplus in the trade with Turkey since 1995. Although the trade volume between the two countries decreased in global crisis, the recovery took place immediately. In 2014, the trade volume between the two reached the peak with 23 billion \$. Turkey exported \$ 3.5 billion to China in 2019, it has made 17.3 billion dollars in imports from China. In the same year, Turkey's export to China has been 1.5% of its total export and its import from China has been 9.1% of its total imports.

4. CONCLUSION, RECOMMENDATION AND LIMITATIONS

4.1. RESULTS of the ARTICLE

As a result, implementing an open-door policy, creating free economic zones, increasing R&D investments, and being a member of the WTO have transformed China both into a liberal economy and producer and exporter of capital-intensive goods. This transformation has caused to increase its importance and share in world trade since 1980.

4.2. SUGGESTIONS BASED on RESULTS

In order for China to continue its trend in foreign trade; avoiding factors such as tariff and trade war that will limit its foreign trade, making private economic regions more widespread, taking new steps to improve existing free trade relations, completing the "One Belt, One Road" new silk road

project launched in 2015 and it is necessary to increase its investments in the production of secondary goods, which has comparative advantage.

4.3. LIMITATIONS of the ARTICLE

It is thought that this study will contribute to the expansion of the literature on the Chinese economy. Also this study will be useful to everyone, especially academics, who are interested in the Chinese economy and who want to evaluate the changes in the foreign trade of China. However, which of the factors affecting China's foreign trade performance are more effective is out of the scope of the study. Therefore, it is thought that it would be beneficial to discuss the subject with econometric analysis.

1. GİRİŞ

Çin, Avrupa'da sanayileşme hareketlerinin başlaması, teknolojik gelişmelerin hızlanması ve ayrıca deniz aşırı ticaretin batılıların eline geçmesi ile dünya ekonomisinde ve siyasetinde gözden düşmüştür. Ekonomik ve siyasi başarısızlığı atlattığında 1917 Rus devrimin etkisiyle de tek yolun sosyalizmin görülmüş ve nihayetinde 1949 yılında Mao Zedong'un liderliğinde Çin Halk Cumhuriyeti (bundan sonra Çin) kurulmuştur.

Çin, kuruluşundan itibaren yaklaşık otuz yıl boyunca sosyalist temelli politikalar benimsemiş ve dışı kapalı bir ekonomi olarak yönetilmiştir. Bu dönemde sosyalist sanayileşmeye uygun bir dış ticaret rejimi de inşa edilmiştir. Öyle ki, yurt içinde üretilmesi mümkün olmayan malların ve ham maddelerin temini için ithalata, bu zorunlu ithalatın yaratmış olduğu döviz ihtiyacını karşılamak için gayesi ile ihracata izin verilmiştir. Dış ekonomik ilişkilerde son derece kısıtlayıcı bu tercih Çin'in dış ticaretten tam olarak yararlanmasını engellemiştir.

Çin, dış ticaretten yeterince faydalanabilmek için ekonomide yapısal reformlara ihtiyaç duymuş ve 1978 yılında reformlara başlamıştır. Böylelikle devletçi ekonomiden uzaklaşarak liberalleşme ve ticarete serbestleşme hızlanmıştır. Açık kapı politikası ve özel ekonomik bölgelerin inşası ile de yabancı yatırımcılara ülkenin kapıları açılmıştır. 2001 yılında Dünya Ticaret Örgütü'ne (DTÖ) kabul edilmesiyle de Çin, dünya ekonomisine tam entegre olmuştur. 2018 yılına gelindiğinde Çin, sanayi ve teknolojik mal ihraç, ara malı ve hammadde ithal eden ekonomiye dönüşmüştür. Aynı zamanda dünyanın en büyük ihracatçısı ve ikinci en büyük ithalatçısı konumuyla da küresel piyasaların aktif bir katılımcısı olmuştur.

Bu çalışmada, son kırk yılda kapalı bir ekonomiden dünyanın en büyük ikinci ticari aktörü olan Çin'in reformlar sonrası dış ticaretinde meydana gelen değişimler Çin Ulusal İstatistik Bürosu (NBSC), Dünya Kalkınma Göstergeleri (WDI) ve Dünya Bileşik Ticaret Çözümü (WITS) verileri ışığında değerlendirilmiştir. Çalışmanın izleyen bölümlerinde önce Çin'in dış ticaret yapısında yaşanan gelişmelere yer verilmiştir. Sonra, ülkenin dış ticaret performansı ve dünya ticaretindeki konumu Almanya, Japonya ve ABD ile mukayeseli olarak ele alınmıştır. Takip eden bölümde

ise Çin'in ABD, Hong Kong, Japonya, Almanya, Güney Kore ve Türkiye ile dış ticareti incelenmiştir. Sonuç bölümünde değerlendirme ve önerilere yer verilmiştir.

2. ÇİN'İN DIŞ TİCARET YAPISINDA YAŞANAN GELİŞMELER

Mao döneminde (1949-1976) temeli atılan ve Xiaoping döneminde (1978-1997) başlatılan reformlarla ekonomisinde yapısal değişim yaşayan Çin bu değişimi dış ticaretine de yansıtmayı başarmıştır (Jiang, 2014, s.63-65). Çin'in dış ticaret yapısında meydana gelen değişimler önce ihracat sonra ithalat dikkate alınarak incelenmiştir.

Çin'in toplam ihracatı içinde önceleri işlenmemiş doğal ürün ve hafif tekstil ürünlerinin önemli ağırlığı vardı. Dolayısıyla bu ağırlık kademeli olarak önce mekanik ve elektrikli ürünlere ve sonrasında da yüksek teknolojik ürünlere geçmiştir.

Tablo 1, 1980 yılında Çin ihracatının yarısını birincil malların bunlarında büyük bir kısmını enerji ve gıda ürünlerinin oluşturduğunu göstermektedir. Ekonomide yaşanan yapısal değişikliklerin enerji ihtiyacını, artan nüfusun da gıda ihtiyacını artırması bu malların ihracatını giderek azaltmıştır. Aynı yılda büyük kısmı emek yoğun mallardan oluşan ikincil mallar ise ihracatın diğer yarısını oluşturmaktadır. On yıl sonra üretim yapısında yaşanan değişikliklerin ihracata yansıdığı görülmektedir. İhracatta yaşanan değişim sadece birincil ve ikincil malların toplam ihracat içindeki paylarında değil aynı zamanda ikincil malların kendi içlerindeki paylarında da yaşanmıştır. Örneğin, makine ve otomotivin ikinci mallar içindeki payının 1980-2000 arasında %4,6'dan %33'e yükseldiği görülmektedir. 2002 yılında DTÖ'ye tam üyelik Çin'in dış ticaretinde büyük bir artış yaratmış ve 2010'a gelindiğinde toplam ihracat altı kat artmıştır. 2010'dan sonra küresel ve iç nedenlerden dolayı ihracat artış oranında bir yavaşlama yaşanmıştır. Buna karşılık ikincil malların toplam ihracat içindeki payı artarak yüzde doksan beşe yükselmiştir.

Tablo 1. İhracatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı (SITC)

İhracat Malları	1980	1990	2000	2010	2017
Birincil Mallar (Milyar \$)	9,1	15,8	25,4	81,6	117,7
Yiyecek Ürünleri ve Canlı Hayvan	16,4	10,3	5,0	2,7	2,7
İçecek ve Tütün	0,004	0,5	0,3	0,1	0,1
Yenilemeyen ve Ham Materyaller	9,4	5,4	1,8	0,7	0,7
Mineral Yakıtlar, Yağlar ve İlgili Malzemeler	23,6	9,4	3,2	1,6	1,6
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	0,003	0,2	0,04	0,02	0,03
Birincil Malların İhracat İçindeki Payı (%)	49,1	25,8	10,3	5,2	5,2
İkincil Mallar (Milyar \$)	9,0	46,2	223,7	1.496,0	2.146,0
Kimyasal Malzemeler	6,18	6,0	4,8	5,5	6,2
Hafif Tekstil, Endüstriyel Malzemeler ve Kauçuk Ürünler	22,0	20,2	17,0	15,7	16,2
Makine ve Otomotiv	4,6	8,9	33,1	49,5	47,8
Çeşitli Ürünler (Mobilya, Oyuncak, Spor Ekipmanları)	15,6	20,4	34,6	24,0	24,1
Diğer Ürünler	1,1	18,7	0,08	0,09	0,2
İkincil Mallarının İhracat İçindeki Payı (%)	50,8	74,2	89,6	94,8	94,8
Toplam İhracat (Milyar \$)	18,1	62,0	249,2	1.577,0	2.263,3

Kaynak: NBSC, 2018.

Bu yükselişi tetikleyen önemli unsurlardan biri açık kapı politikasıyla birlikte ülkeye giren Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının (DYSY) yüksek teknoloji ürün üretimine yönelmesi ve bilgi transferi yapmasıdır. Bunun yanı sıra yabancı yatırımcıların mamullerini iç pazara da serbestçe satmaya başlaması içeride rekabetçi bir ortam yaratmıştır (Chow, 2018, s.104). Bu rekabet ortamı yerli üreticiyi daha kaliteli, daha ucuz, daha farklı ve daha teknolojik mallar üretmeye sevk etmiştir. Böylelikle yıllar itibarıyla Çin'in ihracat yapısı değişmiş ve ikincil mal ihracatının toplam ihracat içindeki payı giderek artmıştır.

Tablo 2. Çin'in AR-GE Harcamaları

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
GSYİH'ye Oranı	1,44	1,66	1,71	1,78	1,91	1,99	2,02	2,06	2,11	2,13	2,17
Toplam Harcama (SGP, Milyar \$)	162,1	204,2	232,5	264,6	306,6	345,2	376,3	409,4	448,2	484,5	526,1

Kaynak: WDI, 2020; OECD, 2020.

Bir diğer unsur ise artan Ar-Ge harcamalarıdır. Tablo 2'ye göre 2008 yılında 162,1 milyar dolar olan Ar-Ge harcamaları 2013 yılında gelindiğinde %129 artarak 345,2 milyar dolara, 2017'de %8,6 artışla 2018'de 526,1 milyar dolara yükselmiştir. Bu artış sadece harcama düzeyinde değil aynı zamanda GSYİH içindeki payında da görülmektedir. 2008'de %1,4 olan Ar-Ge harcamalarının GSYİH'ye oranı, 2013'te %1,99'a 2018'de ise %2,17'ye yükselmiştir. OECD (2020)'ye göre Çin, ABD'nin ardından dünyada en çok Ar-Ge harcaması yapan ülke konumundadır.

Çin'in toplam ihracatı içinde yüksek teknolojlili ürün ihracatının payını artıran diğer önemli unsur ise teşviklerdir. Yüksek teknoloji üreten firmalara 3 yıl boyunca %50 oranında kurumlar vergisi indirimi ve süre bitiminde faaliyeti devam eden firmalar için indirim süresinin uzatılması, sigorta ve diğer zorunlu ödemeler haricinde firmaların çalışanlar için devlete yapacakları diğer ödemelerden muaf tutulması, ihracata katma değer vergisi iadesi uygulaması, Ar-Ge masraflarının bir önceki yıla göre %10 artması durumunda vergi indirimi ve muafiyeti uygulanan teşvikler arasında yer almaktadır (DTSO, 2018, s.16).

Çin, teşvikler ile endüstriyel geleceğine büyük miktarda para aktarmaktadır. Örneğin, 20 milyar Yuan'lık (2,7 milyar Euro) Gelişmiş Üretim Fonu (Advanced Manufacturing Fund) çok yakın bir zamanda kurulmuştur. Ulusal Entegre Devre Fonu (The National Integrated Circuit Fund) ise hükümetten 139 milyar Yuan (19 milyar Euro) almıştır. Bu ulusal düzeydeki fonlar, il düzeyinde finansman araçlarının çokluğu ile tamamlanmaktadır. Finansal kaynakların, örneğin, Alman hükümetinin şimdiye kadar Endüstri 4.0 teknolojilerini araştırmak için sağladığı 200 milyon Euro'luk federal fonla karşılaştırıldığında çok büyük olduğu görülmektedir (Wübbeke, Meissner, Ives ve Conrad, 2016, s.6).

Teknoloji ürünlerin ihracat içerisindeki payı açısından Çin ile dünya karşılaştırıldığında Çin'in başarısı göze çarpmaktadır. Tablo 3. ihracat edilen tüm ürünleri düşük teknolojlili, orta teknolojlili, yüksek teknolojlili ve diğerleri olmak üzere dört kategoriye ayırmaktadır. Tablo 3.'ye göre Çin'in düşük teknolojlili ürün ihracatının toplam ihracatı içindeki payı 1985'den 2016'ya kadar daima dünya ortalamasının üzerinde olmuştur. Ancak Çin'in DTÖ katılımından sonra bu pay hızla düşmüştür.

Tablo 3. Yüksek Teknoloji Ürünlerin İhracat İçindeki Payı

		1985	1990	1995	2000	2005	2010	2016
Düşük-Tek	Çin	17,0	40,2	46,4	41,2	15,9	29,3	30,9
	Dünya	14,1	16,6	16,7	14,7	9,7	13,0	14,5
Orta-Tek	Çin	4,9	20,8	18,9	19,6	19,6	24,0	24,5
	Dünya	32,4	33,5	32,6	29,6	26,8	27,6	29,7
Yüksek-Tek	Çin	2,1	5,3	13,0	22,4	41,0	34,9	32,6
	Dünya	13,3	15,6	19,6	23,0	18,6	19,6	21,3
Diğerleri	Çin	76,1	31,6	21,1	16,1	19,9	19,9	11,3
	Dünya	37,5	31,1	27,3	27,6	44,6	33,9	27,7

Kaynak: Li ve Jiang, 2018, s.583.

DTÖ üyeliğinden bu yana, yüksek teknoloji ürünlerin oranı keskin bir şekilde artmış ve dünya ortalamasının çok üzerine çıkmıştır. Bu oran 1985'te %2,1 iken 2000'de %23'e 2016'da da %32,6'ya ulaşmıştır. Çin'in teknolojik ürün ihracatının toplam ihracatı içerisindeki payı ABD, Almanya ve Japonya'nın teknolojik ürün ihracatlarının toplam ihracatları içerisindeki payından daha yüksektir (Çin: %23,8; ABD: %13,8; Almanya %13,9 ve Japonya: %13,8) (WDI, 2020).

Çin, günümüzde ABD'nin ardından dünyanın en büyük ikinci ithalatçısı konumundadır. Yaklaşık 1,4 milyar olan nüfusla dünyanın en büyük pazarı olan ülke 2019'da 2,7 trilyon dolarlık ithalat gerçekleştirmiştir. Çin'in üretim yapısında yaşanan değişimler ihracat yapısını değiştirdiği gibi ithalat yapısını da değiştirmiştir.

Tablo 4. İthalatın Mal Gruplarına Göre Dağılımı (SITC)

İthalat Malları	1980	1990	2000	2010	2017
Birincil Mallar (Milyar \$)	6,9	9,8	46,7	433,8	579,6
Yiyecek Ürünleri ve Canlı Hayvan	14,6	6,3	2,1	1,6	2,9
İçecek ve Tütün	0,001	0,3	0,2	0,1	0,3
Yenilemeyen ve Ham Materyaller	17,8	7,7	8,9	15,2	14,1
Mineral Yakıtlar, Yağlar ve İlgili Malzemeler	1,1	2,7	9,4	13,6	13,5
Hayvansal ve Bitkisel Yağlar	1,2	1,8	0,5	0,7	0,4
Birincil Malların İthalat İçindeki Payı (%)	34,7	18,8	21,1	31,2	31,2
İkincil Mallar (Milyar \$)	13,0	43,4	178,3	962,3	1.264
Kimyasal Malzemeler	14,6	12,4	13,4	10,7	10,6
Hafif Tekstil, Endüstriyel Malzemeler ve Kauçuk Ürünler	20,8	16,6	18,5	9,4	7,4
Makine ve Otomotiv	25,6	31,5	40,8	39,3	39,9
Çeşitli Ürünler (Mobilya, Oyuncak, Spor Ekipmanları)	2,7	3,9	5,5	8,1	7,3
Diğer Ürünler	1,6	16,8	0,7	1,3	3,6
İkincil Mallarının İthalat İçindeki Payı (%)	65,3	81,2	78,9	68,8	64,8
Toplam İthalat (Milyar \$)	19,6	53,2	225,0	1.396,0	1.843,0

Kaynak: NBSC, 2018

Tablo 4'e göre Çin'in dışa açılmaya başladığı ilk yıllarda ithalatının yaklaşık %35'ini birinci mallar oluşturmaktaydı. Birincil mallar ithalatının toplam ithalat içindeki payı ekonomideki yapısal dönüşümden dolayı sadece 1990 yılında azalmış, takip eden yıllarda hep artmıştır. Birincil mallar içinde göze çarpan en önemli değişiklik ise girdiler üzerinde gerçekleşmiştir. Örneğin, artan endüstriyel üretim sebebi ile enerji ihtiyacı giderek artmış ve yapılan ithalat da buna uygun bir seyir izlemiştir. 1990 yılında ithalatın yalnızca %2,7'lik kısmı enerji oluştururken 2017 yılına gelindiğinde bu oran %13,5'e yükselmiştir.

1980'li yıllardan 1990'lı yıllara gelindiğinde ikincil malların toplam ithalat içerisindeki payı %65'ten %81,2'ye yükseler zirve yapmıştır. Bu artışta GSYİH'nin artması önemli bir rol oynamıştır. Takip eden yıllarda ithal ikameci üretimin artması bu oranın giderek azalmasına neden olmuştur. Bu azalma ise hafif tekstil, kimyasal malzemeler gibi malların payında meydana gelen düşüşten kaynaklandığı görülmektedir. 1980 yılından 2017 yılına kadar makine ve otomotiv ithalatı büyük ölçüde artmış olsa da Çin bu ürün grubunda artık mutlak ithalatçı konumundan çıkmış ve ihracatçı konumuna geçmiştir. İthalat kısıtlamalarının kaldırılmış olması ve tüketici tercihlerinin değişmesi çeşitli ürünlerin ithalatının toplam ithalat içindeki payını arttırmıştır.

3. ÇİN'İN DIŞ TİCARET PERFORMANSI VE DÜNYA TİCARETİNDEKİ YERİ

Çalışmanın bu bölümünde Çin'in dış ticaret performansı ve dünya ticaretindeki yeri Almanya, Japonya ve ABD'ninki ile karşılaştırılarak ortaya konulmuştur.

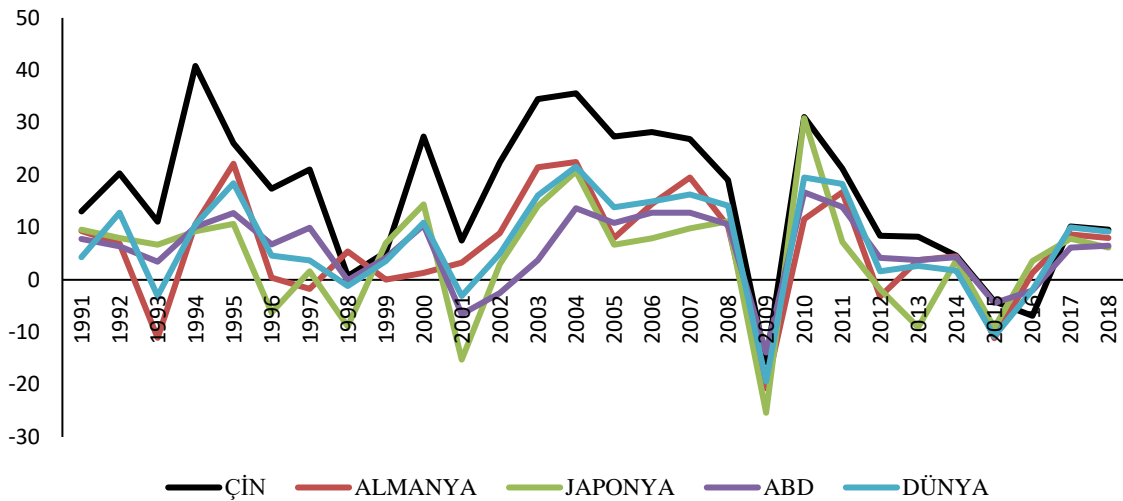
Dışa açılmanın üzerinden geçen kırk yılın ardından Çin bugün dünyanın en büyük ihracatçısı ve en büyük ikinci ithalatçısı konumuna gelmiştir. Bu başarının ardında dört önemli faktör vardır: Bunlardan birincisi açık kapı politikasına geçilmesidir. Açık kapı politikası, bir devletin kendi toprakları üzerinde diğer devletlere serbestçe ticaret ve yatırım yapma özgürlüğü tanınması olarak tanımlanabilir. Çin, merkezi planlamadan ayrıldığı 1978 yılından bu yana yürüttüğü reformlarla bu politikayı uygulamaktadır.

İkincisi, 1979'da Deng Xiaoping'in etkisiyle Shenzhen, Zhuhai, Shantou ve Xiamen'de günümüzde "özel ekonomik bölgeler" olarak adlandırılan "özel ihracat bölgeleri"nin kurulmasıdır (Fang, Garnaut ve Song, 2018, s.6). Son dönemlerde bu bölgelere ek olarak "açık kıyı şehri ve bölgeleri", "ekonomik ve teknolojik gelişme bölgeleri" ve "bilim parkları ve yüksek teknoloji geliştirme bölgeleri" gibi imtiyazlı özel bölgeler de kurulmuştur (VanTSO, 2017, s. 13).

Üçüncüsü, sermaye-teknoloji yoğun üretime geçilmesidir. Bu süreç 1950'lerde demir-çelik, kömür, elektrik gibi temel sanayi mallarını üretmek amacıyla büyük

ölçekli şirketlerin kurulması ile başlamıştır. Bu dönemde beşerî sermayeyi güçlendirmek için Rusya'ya öğrenci gönderilmesi yüksek teknoloji üretime geçişi hızlandırmıştır (Bhaumik, 2009, s.36). 1970'lerden sonra dışa açılma, özel ekonomik bölgeler ve doğrudan yabancı yatırımlar sermaye yoğun üretimi artırmıştır.

Sonuncusu ise DTÖ'ye tam üye olunmasıdır. Çin 1986 yılında DTÖ'ye üyelik için başvurmasına rağmen üyeliği ancak 2001 yılında ve üç temel şartı kabul etmesi ile gerçekleşmiştir. Bu üç temel şart; ithalat tarifelerinin azaltılması, özel ekonomik bölgelerdekilerde dahil yabancı firmaların doğrudan iç pazarlara satış yapmalarına izin verilmesi ve telekomünikasyon ve finans sektörlerinin dış rekabete açılmasıdır. Bu kabuller yüksek enflasyon ve işsizlik gibi tehlikeler içeriyordu. Buna rağmen Çin bu tehlikeleri göze alarak DTÖ'ye üye olmuştur (Chow, 2003, s.3-4). Çin'in örgüte üye olmasını birkaç nedene bağlamak mümkündür. Bunlardan birincisi, başlatılan liberalleşme reformlarını tamamlama ve ihracata dayalı büyüme arzusu (Yao, 2018, s.76). İkincisi, yeni ticaret ortakları edinme ve mevcutlarla da ticaret hacmini artırma isteğidir. Üçüncüsü, küreselleşen dünyada masada yer alma isteğidir. Dördüncüsü, vatandaşlarının yaşam standardını yükseltme arzusu ve sonuncusu ise 1992'den sonra ekonomik büyümenin yavaşlamaya başlamasıdır (www.world101.cfr.org, 2018).

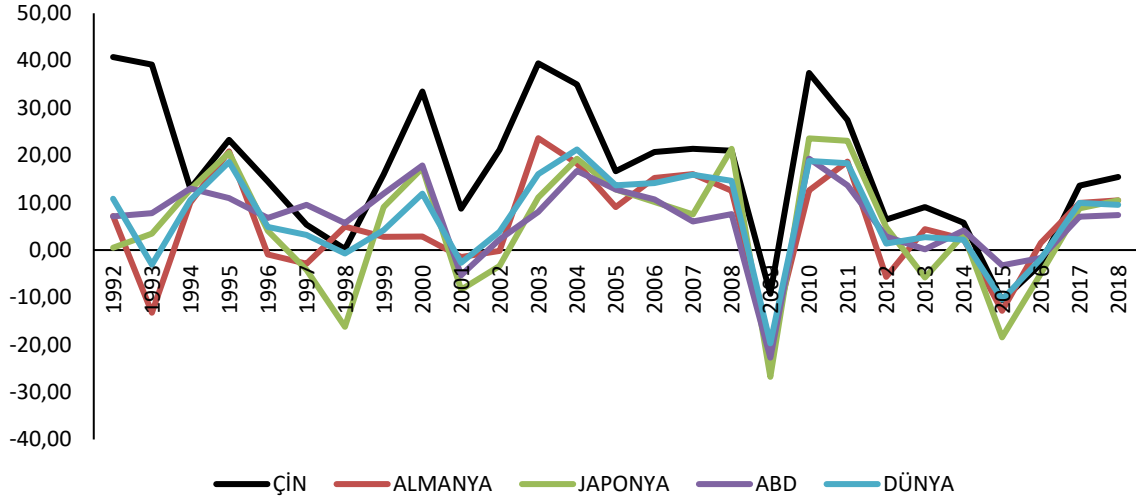

Şekil 1. Çin, Almanya, Japonya, ABD ve Dünya İhracatında Yüzdesele Değişim

Kaynak: WDI, 2019.

Çin'in reformlar sonrası ihracatı sürekli artmış ancak artış oranları düzensiz gerçekleşmiştir. Şekil 1'e göre Çin'in ihracatındaki değişimler küresel ihracattaki değişimlere paralellik göstermektedir. Ancak 2001'den önceki yıllarda Almanya, Japonya, ABD'nin ihracatı küçülmeler yaşamasına rağmen Çin ihracatının hiç küçülmediği görülmektedir. Genel olarak Çin ihracatındaki büyüme hem ülkeler bazında ihracatının hem de dünya ortalamasının üzerinde olmuştur.

Çin'in 2001 yılında DTÖ'ye tam üye olmasından sonra 2009'a kadar ihracatı çok yüksek oranlarla artmıştır. İhracattaki en yüksek büyüme oranı 1994'te %41 olarak görüldükten sonra 2004'te %36 olarak gerçekleşmiştir. 2008 küresel krizi küresel ihracatı etkilediği gibi Çin'in ihracatını da etkilemiştir. Küresel ihracat %19 küçülürken, Çin %15 ile dünya ortalamasının altında küçülmüştür. Krizin hemen sonrasında ve takip eden yıllarda Çin yine dünya ortalamasının üzerinde ihracatını artırmış ama artış azalan bir oranlarda gerçekleşmiştir. 2015 yılında Çin'in ihracatı dünya ihracatı ile birlikte küçülmüştür. Dünya ihracatı hemen bir yıl sonra toparlanmış, ancak 2014-2015 finansal krizi ve merkez bankasının Yuan'ın değerini korumak amacıyla dolar satması Çin'in toparlanmasını engellemiştir. Çin'in küresel ihracat içindeki payı, özellikle DTÖ üyeliği sonrasında, sürekli artarken Almanya, Japonya ve ABD'nin payı azalış göstermiştir. Öyle ki, Çin son otuz yılda dünya ihracatı içindeki payını on kat arttırmıştır. 1991 yılında Çin küresel ihracatın %1,2'ünü, Japonya %7,8'ini, Almanya %9,8'ini ve ABD ise %13,2'sini gerçekleştiriyordu. 2018 yılına gelindiğinde ise Japonya %3,7'sini, Almanya %7,5'ini, ABD %10'unu ve Çin %10,6'sını gerçekleştirmektedir (WDI, 2019). Yani 2018 yılının en büyük ihracatçısı olmayı başarmıştır.

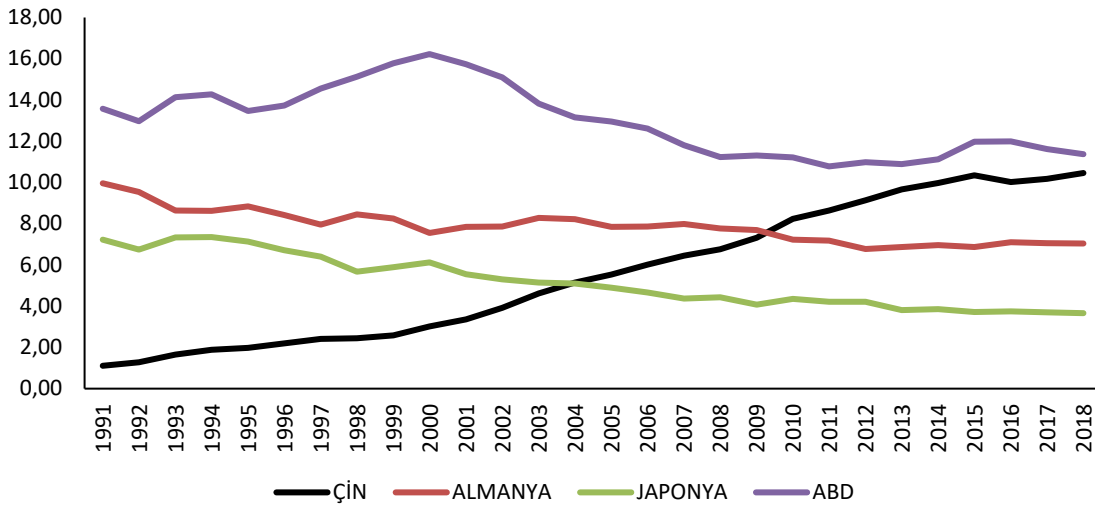
Şekil 2. Çin, Almanya, Japonya, ABD ve Dünya İthalatında Yüzdese Değişim

Kaynak: WDI, 2019

Çin'in ithalatı da ihracatı gibi açık kapı politikasıyla sürekli artış göstermiştir. Şekil 2'ye göre 1991-2018 arasında Çin'in ithalatı ABD, Japonya ve Almanya'nın ithalatının ve ayrıca dünya ortalamasının üzerinde büyümüştür (Çin: %15,5; ABD: %6, Japonya: %4,6; Almanya %5,5; Dünya ortalaması: %7). Bunun ile birlikte Çin ve diğer ülkelerin ithalatındaki değişmelerin küresel ithalattaki değişmelerden ayrışmadığı görülmektedir. 1997, 2009 ve 2015'te bütün ülkeler için ithalattaki büyüme negatife dönmüştür. Çünkü 1997 Doğu Asya krizi, 2008 küresel finansal kriz ve 2014 yılının ikinci yarısından itibaren doların değer kazanmasıyla birlikte petrol ve emtia fiyatlarında yaşanan sert düşüşler genel olarak büyümeyi yavaşlatmıştır. Küresel büyümedeki yavaşlamaların da küresel ithalatı yavaşlattığı ve küçülttüğü söylenebilir. Ancak bu küçülmeler uzun sürmemiş, sonraki yıllarda ithalatta sert artışlar yaşanmıştır.

Çin'in dünya ithalatı içindeki payı DTÖ'ye üye olmadan önce yüzde üçü geçmemiştir. Çin'in DTÖ'ye üye olmasından sonra Almanya, Japonya ve ABD'nin dünya ithalatı içindeki payı sürekli azalırken Çin'in payı ise çok hızlı bir şekilde artmıştır. Ancak küresel krizin bu artışı yavaşlattığı görülmektedir. Buna rağmen dış ticarete izlemiş olduğu yol, Çin'i 2,5 trilyon dolar ile dünyanın en büyük ikinci ithalatçısı yapmıştır.

Toplam dış ticaret açısından gelişmeler değerlendirildiğinde Çin, otuz yıl önce dünya ekonomisine yeni entegre olmaya başlayan, dış ticareti hâlâ gelişme aşamasında olan ve dünya ticaretinden düşük pay alan bir ülke konumunda idi. O dönemde Çin, potansiyelinin yüksek olması fakat bu potansiyelini yansıtamıyor olması sebebiyle uyuyan ejderha olarak adlandırılmıştı (Kızıltan, 2004, s.46). Bu otuz yıllık dönemde Çin GSYİH'sini sekiz yıllık aralıklarla, dış ticaret hacmini ise üç yıllık aralıklarla ikiye katlamayı başarmıştır (Feenstra ve Wei, 2010, s.30-31). Sürecin sonunda Çin dünya ekonomisine tam entegre olmakla kalmamış aynı zamanda dünyada küresel dış ticaretin de önemli bir aktörü olmayı başarmıştır.

Şekil 3. Çin, Almanya, Japonya ve ABD'nin Dünya Ticaretindeki Payları

Kaynak: WDI, 2019

Çin, reformlara 1980'li yılların başında başlamış ve 1994'te yeni reformları hayata geçirmiş olmasına rağmen DTÖ'ye katılmadan bir yıl öncesine kadar Şekil 3.'e göre dünya ticaretinin sadece %3'ünü gerçekleştiriyordu. Yine Şekil 3.'e göre DTÖ üyeliğinden beş yıl sonra dünya ticaretindeki payını %6'ya çıkararak o dönemde dünya ihracatında Japonya'dan daha fazla pay almayı başarmıştır. 2010'da gelindiğinde ise bu payını %8,3'e çıkararak %7,23 pay alan Almanya'yı da geçmiştir. DTÖ katılmak için birçok taviz veren ve risk alan Çin'in bu açıdan doğru bir karar aldığı görülmektedir.

Kur savaşları ile başlayan ticaret savaşları Çin'in 2018 yılında dünya ticaretinde %10,46 pay almasını engelleyememiştir. Küresel ticarete %11,37 ile en

büyük payı alan ABD'den sonra ikinci en büyük paya sahip ülke olmuştur. Çin, dünya ticaretinden elde ettiği payı arttırmak adına serbest ticaret antlaşmaları ve küresel ticareti arttırıcı başka projeler de yapmaktadır. Bunlardan biri "One Belt One Road" projesidir. Bu proje ile dünya GSYİH'sının 1/3'ünü birbirine bağlamayı ve kendi uluslararası firmalarına yeni ihracat yolları açmayı planlamaktadır (Zimmerman, 2015, s. 7-10). Çin, izlemiş olduğu üretim ve ticaret politikalarını değiştirmese, küresel ticarete aksi bir gelişme olmazsa, ucuz üretim maliyetinin yaratmış olduğu rekabet avantajı ile dünya ticaretindeki yerini uzun yıllar koruyacağı öngörülmektedir.

4. ÇİN'İN ÜLKELERE GÖRE DIŞ TİCARETİ

Geçmişten günümüze Çin'in dış ticarete en büyük partnerleri bazen sıralama değişse bile başta Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmak üzere Hong Kong, Japonya, Güney Kore ve Almanya olmuştur.

4.1. Çin'in ABD ile Ticareti

Çin'in ABD ile ticareti 1970'li yıllarda diplomatik görüşmelerle başlamış ve Çin'in dış dünyaya açılmasının ilk adımı olmuştur (Oktay, 2016). İki ülke arasındaki ticaret çok hızlı gelişmiş ve ticareten karlı çıkan taraf Çin olmuştur. 1993 yılından itibaren Çin ABD'ye karşı dış ticaret fazlası vermektedir. 1993-1998 arasında Çin ABD'ye ihracatını iki katına çıkarmış, ithalatını ise yüzde elli artırmıştır. 2001'de DTÖ'ye girmesinin ardından Çin'in ticaret performansı daha da artmış 1994-2004 arası on yıllık dönemde ihracatını sekiz kat, dış ticaret fazlasını on iki kat artırmıştır. 2001 yılında 28 milyar dolar fazla veren Çin 2002 yılında bu fazlalığı 42,8 milyar dolara çıkarmıştır. 2008 küresel krizi bile Çin'in ABD'ye karşı fazla vermesini engelleyememiştir.

ABD, 2018 yılında toplam 1,6 trilyon dolar ihracat ve 2,5 trilyon dolar ithalat yapmıştır.

Toplam ihracatının %6,4'ünü, ithalatının ise %18'ini Çin'den yapmıştır. ABD en çok dış ticaret açığını Çin'e karşı vermektedir. Bu açık 2018'de 323,3 milyar dolara ulaşarak rekor kırmıştır. Bu rakam ABD'ye karşı en çok ticaret fazlası veren sekiz ülkenin (Meksika 71,5, Japonya 66,8, Almanya 64,3, Vietnam 38,3, İrlanda 38,1,

Malezya 24,6, Hindistan 22,9 milyar dolar) toplamına yakındır (Martin, 2018, s.7). ABD'nin Çin mallarına karşı ekstra gümrük vergileri koyması onun bu gidişten memnun olmadığını göstermektedir. Çin misilleme kararı almada gecikmemiştir. Ancak ticaret kısıtlayıcı bu uygulamaların faz ticaret anlaşmalarıyla aşılması iki ülke arasında ticari ilişkilerin devam edeceğini göstermektedir.

Tablo 5'de Çin'in ABD ile mal gruplarına göre ticareti verilmektedir. Bu verilere göre Çin'in 1992 yılında ABD'ye ihracatının yüzde ellisinden fazlasını hammadde, tekstil-giyim ve ayakkabı gibi emek yoğun mallar oluşturmaktadır. Buna karşın ABD'den ağırlıklı olarak makine-elektronik eşya ve otomotiv ithal etmektedir.

Tablo 5. Çin'in ABD ile Mal Gruplarına Göre Ticareti (%)

Mal Grupları	1992		2017	
	İhracatı	İthalatı	İhracatı	İthalatı
Hayvanlar	4,24	1,16	0,44	1,92
Sebze ve Meyve	1,0	5,89	0,39	11,08
Yiyecek Ürünleri	1,24	0,76	0,92	1,21
Mineraller	0,88	0,29	0,09	1,19
Yakıt	6,18	3,04	0,29	4,71
Kimyasallar	5,03	16,38	3,24	9,71
Plastik ve Kauçuk	2,19	5,41	4,33	5,30
Tekstil ve Giyim	24,30	6,64	9,88	1,19
Ayakkabı	18,34	0,06	3,71	0,08
Taş ve Cam	1,90	0,56	2,54	4,25
Metaller	5,41	5,38	5,24	3,55
Makine ve Elektronik Eşya	9,21	23,97	46,14	20,76
Otomotiv	4,66	16,47	4,58	18,93
Diğer Mallar	10,5	7,3	14,6	9,6

Kaynak: WTIS, 2018.

2017 verileri iki ülke arasında ticari ilişkilerin mal gruplarına göre tersine döndüğünü göstermektedir. İhracatın büyük çoğunluğunu makine- elektronik eşya gibi sermaye yoğun mallar oluşturmaktadır. Diğer bir büyük değişim ise hayvanlar ve gıda maddelerinde yaşanmıştır. Bu ürünlerin ihracatları azalırken ithalatları artmıştır.

4.2. Çin'in Hong Kong ile Ticareti

Geçmişten gelen bir ticari ilişkinin bulunması, coğrafi yakınlık ve birbirlerinin eksikleri olan ürün ve hizmeti üreten olması Çin ile Hong Kong arasında ticareti her geçen gün artırmaktadır. Ancak bu artış Tablo 6.'daki verilere göre Çin'in lehine olmaktadır. Örneğin, 1992 yılında Çin ve Hong Kong arasındaki ticaret 58 milyar

dolar idi. Diğer bir ifade ile Çin Hong Kong'dan 20 milyardan fazla ithalat yapmaktaydı. Bunun nedeni reform döneminin ilk yıllarında hizmet sektörünün az gelişmiş olması Çin'in hizmet sektöründeki talebin büyük bir bölümünü Hong Kong karşılamaktaydı. Bu durum Hong Kong'u yarı-tekel yapmıştı. Çin hizmet sektörünün hızla gelişmesi Hong Kong'un yarı-tekel konumunu yitirmesine ve Çin'in Hong Kong'dan ithalatının azalmasına neden olmuştur (Cheng vd., 1998, s.105-111). Öyle ki, 1997 yılında Çin'in Hong Kong'dan ithalatı 6,9 milyar dolara düşmüştür. Çin'in DTÖ'ye girmesiyle bu rakam artsa da istikrarlı olmamıştır. 2011 yılında 3,5 milyara kadar düşen ithalat 2018'de 8,9 milyar olarak gerçekleşmiştir.

İki ülke arasındaki ticaret 2008 krizinden dolayı bir duraklama yaşamış olsa da hemen toparlanmıştır. 2015'ten sonra da ticaret hacminde bir azalma yaşanmıştır. Bu azalma 2014 yılında Çin finansal piyasalarında meydana gelen dalgalanmadan kaynaklanmıştır. 2018 yılı itibari ile bu ikili arasında 312,5 milyar dolarlık bir ticari ilişki bulunmaktadır.

Tablo 6. Çin'in Hong Kong ile Ticareti (Milyar \$)

Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge	Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge
1992	37,5	20,5	17,0	2010	218,0	12,2	205,8
1997	43,7	6,9	36,8	2011	267,0	3,5	263,5
2001	46,5	9,4	37,1	2012	323,0	17,8	305,2
2004	100,0	11,7	88,3	2013	384,0	16,2	367,8
2005	124,0	12,2	111,8	2015	330,0	12,7	317,3
2007	184,0	12,8	171,2	2016	287,0	16,0	271,0
2008	190,0	12,9	177,1	2017	279,0	7,3	271,7
2009	166,0	8,7	157,3	2018	302,9	8,6	294,3

Kaynak: WITS, 2018.

WITS (2018) verilerine göre Çin 1992 yılında Hong Kong'dan ağırlıklı olarak yüksek teknoloji ürünler ve makine ithal etmekteydi. İhracatta ağırlık ise tekstil ve giyim sektöründeydi. 2018 yılına gelindiğinde Hong Kong'a ihracatının %66'sı makine ve teknolojik eşyalardan oluşmaktadır. Aynı yılda Hong Kong ise Çin'e sadece hammadde satabilmiştir. 2018 yılında Hong Kong'dan yapılan ithalatın %27,6'lık oranı metaller, %12,5'lik oranını plastik ve kauçuk ve %8,6'lık oranını kimyasallar oluşturmuştur. Hong Kong'un küçük bir bölge olması, yeraltı kaynakları ve endüstriyel üretimdeki yetersizliği maliyetlerini her geçen yıl artırmıştır. Bu sebeplerden ötürü Hong Kong, Çin'e karşı rekabet avantajını kaybetmiştir.

4.3. Çin'in Japonya ile Ticareti

Çin ve Japonya arasındaki ilişkiler Birinci Çin-Japon Savaşı (1894-1895) ve İkinci Çin-Japon Savaşı (1937-1945) ile kötüleşmiş ve ikinci savaşın ardından iki ülke de gelişim için kabuklarına çekilmiştir (Paine, 2017, s2). Siyasi ilişkilerinin kötü olmasını ekonomik ilişkilerine yansıtmamışlardır (Xing, 2009, s.51).

Tablo 7. Çin Halk Cumhuriyeti'nin Japonya ile İkili Dış Ticaret Verileri 1992-2017 (Milyar \$)

Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge	Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge
1992	11,6	13,6	-2,0	2010	121,0	176,7	-55,7
1997	31,8	28,9	2,9	2015	135,6	142,9	-7,3
2002	48,4	53,4	-5,0	2012	151,6	177,8	-26,2
2007	102,0	133,9	-31,9	2019	143,2	171,5	-28,3

Kaynak: ITC, 2020.

İki ülkenin 1992-2019 arasındaki ticaret Tablo 7'ye göre hep Japonya lehine gelişmiştir. Yine, Tablo 7.'ye göre Çin Japonya'ya karşı en fazla açığı 2010'da en az açığı ise 2015'te vermiştir. Armstrong (2012) ticaret dengesinin Çin'in aleyhine olmasına rağmen giderek artmasını birkaç nedene bağlamıştır. Bunlardan İlki, Çin'in devamlı yüksek büyüme oranları yakalaması sonucu iç talebinin hızlı bir şekilde yükselmesidir. İkincisi, kıyı bölgelerindeki şehirlerde yaşayan ve yüksek gelir elde eden kişilerin özel tüketimlerinin artmasıdır. Üçüncü sebep ise, Çin'in DTÖ'ye tam üye olmasıyla kaldırılan tarifeler ve düşen gümrük vergileri sonucunda dış ticareti engelleyen bariyerlerin ortadan kalkmasıdır. Bir diğer neden, Çin'in saldırgan bir dış ticaret ve yatırım politikası yürütmesidir (Hitoshi ve Yuko, 2003:2-3).

Çin-Japonya arasında serbest ticari antlaşması çalışmaları 2015 yılından beri sürmektedir. Müzakere sürecinin tamamlanmasıyla iki ülkenin ticaret hacminde artış olacağı tahmin edilmektedir.

2019 verilerine göre iki ülke arasında toplam 314 milyar dolarlık bir ticari ilişki bulunmaktadır. Çin toplam ihracatının %5,7'sini Japonya'ya, toplam ithalatının %8,3'ünü Japonya'dan yapmıştır (ITC, 2019). 2014 yılında Çin finansal piyasalardaki meydana gelen dalgalanma iki ülke arasındaki ticareti olumsuz etkilemiştir. Alınan

finansal tedbirler toparlanma yaratmış ve dış ticaret hacminde artış yeniden başlamıştır.

Tablo 8, Çin'in 1992 yılında Japonya'dan yapmış olduğu ithalatın neredeyse %43'ünü makine ve elektronik eşyaların oluşturduğunu, ihracatının yarısını ise tekstil-giyim ürünleri ile yakıt oluşturduğunu göstermektedir. İki ülke arasında ticaretin bu şekilde oluşmasının temel nedenlerinden biri, o yıllarda Çin'in yakıt ihtiyacının düşük ve kömür rezervleri çok fazla olan bir ülke olması, diğeri ise Japonya'nın sanayileşmiş, enerji ihtiyacı yüksek bir ülke olmasıdır. 2018 yılına gelindiğinde iki ülkenin de yakıt ihtiyacının yüksek olmasından dolayı bu ticaret kalemi %2'nin altına inmiştir. 2018 yılında Çin'in değişen üretim ve dış ticaret yapısı kendisini göstermektedir. Tekstilin ağırlığı yüzde elli azalırken makine ve teknoloji ihracatının ağırlığı on kat arttığı görülmektedir.

Tablo 8. Çin'in Japonya ile Mal Gruplarına Göre Ticareti (%)

Mal Grupları	1992		2018	
	Çin İhracat	Çin İthalat	Çin İhracat	Çin İthalat
Hayvanlar	8,02	0,19	1,67	0,06
Sebze ve Meyve	9,30	0,18	1,67	0,09
Yakıt	18,37	0,68	1,34	0,78
Kimyasallar	4,53	6,31	5,40	10,48
Plastik ve Kauçuk	0,45	4,56	3,64	6,80
Tekstil ve Giyim	31,56	9,47	14,35	1,60
Metaller	4,14	16,23	5,63	8,55
Makine ve Elektronik Eşya	4,37	42,81	41,06	45,31
Otomotiv	0,40	9,83	3,34	10,25
Diğer Mallar	3,0	5,7	10,3	11,6

Kaynak: WTIS, 2018.

Çin, Güney Kore ve Japonya arasında serbest ticaret antlaşması çalışmaları 2011 yılında başlamış ve müzakereleri hala devam etmektedir. Bu serbest ticaret antlaşmasının son müzakeresi 23 Mart 2018 yılında yapılmış ve hala bir antlaşmaya varılamamıştır. Hali hazırda 13 müzakere yapılmış ve 14. müzakerenin yapılması kararlaştırılmıştır. Müzakere sürecinin olumlu devam etmesi bu iki ülkenin son dönemde azalan ticaret hacmini artıracaktır (MOFA, 2018).

4.4. Çin'in Almanya ile Ticareti

Almanya birleşmeden önce Çin'in Batı Almanya ile ekonomik, Doğu Almanya ile daha çok diplomatik ilişkisi vardı. Çin ile Almanya arasında gelişmiş bir ekonomik ilişkinin temelleri Almanya başbakanı Gerhard Schröder tarafından

atılmıştır. Almanya'nın 1999 yılında tek paraya geçmesi ve GSYİH'nin %60'lık kısmını ihracat üzerinden elde etmesi onu yeni pazar bulmaya zorlamıştır (Schnellbach ve Man, 2015, s.3). Bu dönemde Avrupa ekonomisinden istediği talebi bulamayan Almanya, Asya pazarlarına ve özellikle Çin pazarına daha bağımlı hale gelmiştir. Çin ile ticari ilişkilerini derinleştirmek için Başbakan Schröder, Alman işlerini tanıtmak amacıyla Çin'e yıllık ziyaretler düzenlemiştir. Çin ile Almanya arasındaki ekonomik ilişki 2008 yılındaki krizden bu yana daha da yoğunlaşmıştır.

Tablo 9. Çin'in Almanya ile Ticareti (Milyar \$)

Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge	Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge
1992	2,4	4,0	-1,6	2010	68,0	74,2	-6,2
1997	6,4	6,1	0,3	2014	72,7	105,0	-32,3
2007	48,7	45,3	3,4	2018	77,9	106,3	-28,4
2008	59,2	55,7	3,5	2019	77,7	105,1	-27,4

Kaynak: ITC, 2020

Tablo 9. Çin ile Almanya arasındaki ticaretin özellikle küresel krizden sonra Almanya lehine geliştiğini göstermektedir. En yüksek açık 2014 yılında gerçekleşmiş, Çin hükümeti aynı yıl finansal kriz yaşanmasından dolayı ekonomiyi kontrol altında tutabilmek için daha sıkı bir ekonomi politikası benimsemiştir. Bu durum ihracatı artırmış ama ithalatı azaltmamıştır.

Son yıllarda Çin'in Almanya'ya ihracatındaki artışın Almanya'dan ithalatındaki artıştan daha az olduğu görülmektedir. Zaten Almanya lehine olan ticaret daha da büyümektedir. Çünkü küresel krizden sonra Çin Almanya'ya yüksek teknoloji şirketleri başta olmak üzere Almanya'da neredeyse tüm sektörlerde yoğun bir şekilde şirket alması ve ülkedeki doğrudan yatırımlarını arttırması var olan ticari dengesizliği daha da tırmandırmaktadır. Almanya'nın Çin pazarına olan bağımlılığın tek taraflı olarak her geçen gün artmaktadır.

Almanya 2017 yılında 1,4 trilyon dolar ihracat ve 1 trilyon dolar da ithalat yapmıştır. Bu yılda Almanya toplam ithalatının %6,5'ini Çin'den yapmış, toplam ihracatının yaklaşık %7'sini Çin'e yapmıştır. Çin ile Almanya arasında 2017 sonu 168 milyar dolarlık bir ticaret hacmi mevcuttur.

Tablo 10. Çin'in Almanya ile Mal Gruplarına Göre Ticareti (%)

Mal Grupları	1992		2018	
	Çin İhracat	Çin İthalat	Çin İhracat	Çin İthalat
Kimyasallar	12,89	9,12	4,76	13,07
Tekstil ve Giyim	31,19	2,05	11,24	0,54
Ayakkabı	6,53	0,01	3,23	0,02
Metaller	4,99	7,75	5,88	5,51
Makine ve Elektronik Eşya	8,83	49,84	46,34	33,72
Otomotiv	1,57	20,45	4,26	26,94
Diğer Mallar	7,5	4,8	13,5	11,3

Kaynak: WTIS, 2019.

Tablo 10'a göre Çin Almanya'ya 1992'de emek yoğun mal satarken 2018'de sermaye yoğun mal sattığı görülebilmektedir. Çin'in ihracatının en büyük payını 1992 yılında sırasıyla, %31,19 oranla tekstil ve %12,89 oranla kimyasallar oluşturmaktadır. 2018'de sıralama değişmiş ve %46,34 ile makine ve elektronik eşya ilk sırayı, ikinci sırayı ise %11,24 ile tekstil sektörü almıştır. Çin artık yüksek teknoloji mal üretmekte ve Almanya'ya bile bu ürünleri satabilmektedir. Bu gelişme, Almanya için ihracatında bir daralma, alıcılarını kaybetme gibi bir risk doğurmaktadır. Yani gelecekte dış pazarlarda rakip olacaklardır (Kundnani ve Plesner, 2012, s.3).

4.5. Çin'in Güney Kore ile Ticareti

Çin'in 1978 yılında başlattığı reformlarıyla birlikte Güney Kore ile ekonomik ilişkileri de gelişmeye başlamıştır. 1987 yılında iki ülke arasında resmi diplomasi kurulmuş, ardından ticaret hacim ve mal çeşitliliği istikrarlı bir şekilde artmıştır (Kim vd., 2004, s.97-98). Çin'in dış ticaret politikası Güney Kore'nin küresel pazar payını azaltmasına rağmen coğrafi yakınlık ve hala pazarlıkları süren serbest ticaret antlaşması gibi etkenler ikili arasındaki ticareti artırmaktadır (Madhur, 2013, s.388).

Güney Kore Çin'e karşı en fazla ticaret fazlası veren ülkedir. Tablo 11, incelendiğinde 1992 yılında toplam 5 milyar dolarlık ticaret hacmi on yıl içerisinde on üç kattan fazla arttığı görülmektedir. Bu süre içerisinde Çin Güney Kore'ye ihracatını on katına, ithalatını ise yirmi katına çıkarmıştır. Ne 2008 küresel kriz ne de 2014 Çin finansal kriz iki ülke arasında ticareti çok fazla etkilememiştir. 2019 yılı itibari iki ülke arasında 2804,5 milyar dolarlık bir ticari ilişki bulunmaktadır.

Tablo 11. Çin'in Güney Kore ile Ticareti (Milyar \$)

Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge	Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge
1992	2,4	2,6	-0,2	2016	93,7	158,9	-65,2
2003	20,0	43,1	-23,1	2017	102,7	177,5	-71,8
2009	53,6	102,5	-48,9	2018	109,0	204,6	-95,6
2013	91,1	183,0	-91,9	2019	111,0	173,5	-62,5

Kaynak: ITC, 2020.

Güney Kore 2019 yılında 542,3 milyar dolar ihracat ve 503,2 milyar dolar da ithalat yapmıştır. Bu yılda toplam ihracatının %25'ini Çin'e, ithalatının % 21,3'ünü Çin'den yapmıştır. Yani Çin, Güney Kore'nin en büyük ihracat pazarı konumundadır.

Tablo 12. Çin'in Mal Gruplarına Göre Güney Kore ile Ticareti (%)

Mal Grupları	1992		2018	
	Çin İhracat	Çin İthalat	Çin İhracat	Çin İthalat
Sebze ve Meyve	25,25	0,11	1,34	0,04
Yakıt	17,68	2,71	2,38	4,59
Kimyasallar	5,87	7,15	8,25	11,17
Plastik ve Kauçuk	0,83	14,14	2,79	6,77
Tekstil ve Giyim	16,48	18,99	7,66	1,06
Metaller	9,45	27,14	11,86	4,86
Makine ve Elektronik Eşya	3,83	16,92	45,92	58,50

Kaynak: WTIS, 2018.

Tablo 12.'ye göre 1992 yılında Çin'in Güney Kore'ye ihracatında en büyük payı başta sebze-meyve sonra yakıt ve tekstil-giyim almaktaydı. Çin'in bu yılda Kore'den ağırlıklı olarak sırasıyla, makine-elektronik eşya ithal etmiştir. 2018'de Çin'in en çok makine ve elektronik eşyalar ihraç ve ithal ettiği görülmektedir. Metaller, tekstil-giyim ve plastik-kauçuğun ithalatı içindeki payı azalırken kimyasalların payı artmıştır. Kore, Japonya ve Çin arasındaki serbest ticaret antlaşmasının müzakereleri sürmekte olumlu gitmektedir.

4.6. Çin'in Türkiye ile Ticareti

Tarihi seyir içinde Çin-Türkiye ilişkisinin iyileşmesi Türkiye'nin Batı ile ilişkisinin kötüleşmesine bağlı olarak gelişmiştir (Temiz, 2017, s.7). İki ülke arasındaki ilişki 1949 yılında Çin Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşundan sonra yaklaşık 20 sene kopmuş, 1971 yılında tekrardan diplomatik olarak başlamıştır. Ekonomik ilişkiler ancak 1992 yılında Türkiye-Çin İş Konseyi'nin kurulması ile canlanmıştır. Çin'in "Yeni İpek Yolu" projesinde, Türkiye coğrafi konumu sebebi ile

önem arz ettiğinden Çin Türkiye ile ticaretini artırmaktadır. Ayrıca, Türkiye yeni ticaret yolunun kendi dış ticareti açısından önemli bulmakta ve bu projeyi desteklenmektedir (TDİB, 2019).

Tablo 13. Çin'in Türkiye ile Dış Ticareti (Milyar \$)

Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge	Yıllar	Çin İhracat	Çin İthalat	Denge
1992	0,06	0,1	-0,04	2009	8,3	1,7	6,5
1994	0,1	0,4	-0,3	2011	15,6	3,1	12,4
2000	1,0	0,1	0,9	2014	19,3	3,7	15,6
2001	0,6	0,2	0,4	2017	18,1	3,7	14,3
2004	2,8	0,5	2,3	2018	17,9	3,8	14,1
2008	10,6	1,9	8,6	2019	17,3	3,5	13,8

Kaynak: ITC, 2020.

Tablo 13'e göre Çin 1995 yılından itibaren Türkiye ile yaptığı ticaretten hep fazla elde etmiştir. 2000'li yıllara kadar da iki ülke arasında ticaret bir milyar doları geçmeyecek kadar zayıf kalmıştır. Türkiye'deki 2001 krizinde Çin'in Türkiye'den ithalatındaki artış Türkiye'ye ihracatındaki azalışı karşılayamadığından zayıf olan ticaret daha da erimiştir. 2002'den sonra Çin'in ihracatı ve ithalatı artmaya başlamış ve bu küresel krize kadar sürmüştür. 2009 yılında ticaret hacminde yaşanan azalmanın ardından toparlanma hemen gerçekleşmiştir. 2014 yılında ikili arasındaki ticaret hacmi 23 milyar dolarla zirve noktasına ulaşmıştır. 2014-2015 yıllarında Çin'in ihracat ve ithalatı azalmış ve 2016-2017 yılında toparlanma başlamışsada hala 2014 seviyesine ulaşamamıştır.

Türkiye 2019 yılında 171 milyar dolar ihracat 200 milyar dolar da ithalat yapmıştır. Bu yılda ikili arasında toplam 20,8 milyar dolarlık ticaret gerçekleşmiştir. Yine bu yılda Türkiye toplam ihracatının yaklaşık %1,5'ini Çin'e, ithalatının %9,1'ini Çin'den yapmıştır.

Tablo 14. Çin'in Türkiye Mal Gruplarına Göre Ticareti (%)

	1992		2018	
	Çin İhracat	Çin İthalat	Çin İhracat	Çin İthalat
Mineraller	4,1	2,7	0,2	51,0
Kimyasallar	13,2	0,9	8,9	9,0
Plastik ve Kauçuk	2,3	11,5	5,0	1,8
Tekstil ve Giyim	30,7	3,9	11,4	13,4
Metaller	6,5	79,0	8,8	5,7
Makine ve Elektronik Eşya	19,1	1,2	43,1	8,6
Otomotiv	2,0	0,2	4,5	1,1
Diğer Mallar	8,1	0,0	10,0	1,3

Kaynak: WTIS, 2018.

İki ülke arasındaki ticareti mal gruplarına göre inceleyen Tablo 14.'e göre Çin 1992 yılında Türkiye'den metal ve plastik gibi hammaddeler ithal etmiş, tekstil-giyim, makine ve elektronik eşya ihraç etmiştir. 2018 yılına gelindiğinde ise minerallerin Türkiye'den ithalatın yarısını, makine-elektronik eşya ile tekstil-giyimin Türkiye'ye ihracatının yarısını oluşturduğu görülmektedir.

5. SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Bu çalışmada reformlar sonrası Çin'in dış ticaretinde meydana gelen değişimler değerlendirilmiştir. Çin Ulusal İstatistik Bürosu, Dünya Bankası Göstergeleri ve Dünya Bileşik Ticaret Çözümü verilerine göre Çin'in 1992-2019 arasında ithalat ve ihracat hacmi ile birlikte ticaret fazlasını da artırmıştır. Çin'in izlemiş olduğu dış ticaret politikasıyla bugün iki buçuk trilyon dolar ithalatıyla dünyanın en büyük ithalatçısı ve iki trilyon dolar ihracatıyla ikinci en büyük ihracatçısı olma başarısını yakalamıştır. Çin'in 2018 yılında yaklaşık üç yüz altmış, 2019'da ise dört yüz otuz milyar dolar fazla verdiği ortaya konulmuştur. Çin, dünya ticaretindeki payını yüzde birden yüzde ona çıkarmış, Almanya ve Japonya'yı dünya ticaretinden pay almada geride bırakmıştır.

Reformlarla birlikte Çin'in dış ticaretinde emek yoğun malların önem kaybettiği, sermaye yoğun mallar önem kazandığı görülmüştür. Önceleri işlenmemiş doğal ürünler ve hafif tekstil ürünleri gibi emek yoğun ürünler Çin dış ticaretinde ağırlıktayken bu ağırlık kademeli olarak önce mekanik ve elektrikli ürünlere ve sonrasında da yüksek teknolojik ürünlere geçtiği görülmüş, yüksek teknolojik ürünlerin toplam ihracatı içindeki payı yüzde ikiden yüzde otuz ikiye çıktığı tespit edilmiştir.

Çalışmada, Çin'in en çok ticaret yapmış olduğu ABD, Almanya, Hong-Kong, Güney Kore ve Japonya ile ticaretinin yanı sıra Türkiye ile ticareti de incelenmiştir. Türkiye, ABD ve Hong-Kong ile yapılan ticarete Çin'in fazla verdiği, Güney Kore, Japonya ve Almanya'ya karşı da açık verdiği görülmüştür. Reformların dış ticarete yarattığı değişiklikler bu ülkeler ile olan ticaretini de etkilemiştir. 1990'ların başında Çin'in en önemli ihraç malları tekstil ve giyim, ayakkabı, yakıt, kimyasallar iken 2018'de makine ve elektronik eşya en önemli mallar olmuştur. İthalat açısından ise 1990'lı yıllarda makine-elektronik ve otomotiv önemli mallar iken 2018 yılına

gelindiğinde bu mallara kimyasallar, plastik ve kauçuk, metaller, yakıt ve gıdalar eklenmiştir.

Sonuç olarak, açık kapı politikası uygulamak, serbest ticaret bölgelerini oluşturmak, Ar-Ge yatırımlarını artırmak ve DTÖ'ye üye olmak Çin'i sermaye yoğun malları üreten ve ihraç eden bir liberal ekonomiye dönüştürmüştür. Bu dönüşüm 1980'den günümüze kadar dünya ticaretinde hem önemini hem de payını arttırmasına neden olmuştur. Çin'in dış ticarete yakalamış olduğu başarı trendini devam ettirebilmesi için; dış ticaretini sınırlayacak tarife ve ticaret savaşı gibi unsurlardan uzak durması, özel ekonomik bölgelerin daha yaygın hale getirmesi, mevcut serbest ticaret ilişkilerini geliştirecek yeni adımlar atması, 2015 yılında başlattığı "One Belt, One Road" yeni ipek yolu projesini tamamlaması, karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu özellikle ikincil malların üretimine yönelik yatırımlarını arttırmasının gerekli olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın Çin ekonomisi ile ilgili literatürün genişlemesine katkı sağlayacağı ve ayrıca Çin ekonomisine ilgi duyan ve Çin'in dış ticaretinde meydana gelen değişimleri değerlendirmek isteyen başta akademisyenler olmak üzere herkese faydalı olacağı düşünülmektedir. Ancak Çin'in dış ticaret performansını etkileyen faktörlerden hangisinin daha etkili olduğu hususu çalışmanın kapsamı dışında kalmaktadır. Bundan dolayıda sonraki çalışmaların konuyu ekonometrik analizlerle ele almasının faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Armstrong, S.P. (2012). The politics of japan-china trade and the role of the world trade system, *The World Economy*, 1102-1120. doi: 10.1111/j.1467-9701.2012.01473.x.
- Bhaumik, T. K., (2009). *Old China's New Economy the Conquest by A Billion Paupers*, Sage Yayınları, California, 294s.
- Caporale G. M., Sova A. ve Sova R. (2015). Trade flows and trade specialisation: The case of China, *China Economic Review* Volume 34, July 2015, 261-273.
- Cheng, Y., Lu, W. ve Findlay, C. (1998). Hong Kong's economic relationship with China, *Journal of the Asia Pacific Economy*, 3, 1, 104-130.
- Chow, G. C., (2003). *The Impact of Joining WTO on China's Economic, Legal and Political Institutions*, Princeton University Press, New Jersey, 14s.
- Chow, G., C. (2018). *China's 40 Years Of Reform and Development 1978-2018*, Australian Naional University Press, Ed. Garnaut, R., Song L. ve Fang, C., 708.
- Drysdale, P. Ve Hardwicks S. (2018). *China and the global trading system: Then and now*, Ross (Ed.); Song, Ligang (Ed.); Fang, Cai (Ed.): *China's 40 years of reform and development: 1978-2018*, China Update Book Series, ISBN 978-1-76046-225-3, ANU Press, Acton, <http://dx.doi.org/10.22459/CYRD.07.2018>.
- DTSO (Diyarbakır Ticaret ve Sanayi Odası), www.dtso.org.tr (erişim tarihi 20.10.2018).
- Feenstra, R.C. ve Wei, S.J. (2010). *China's growing role in world trade*, University of Chicago Press, Chicago, Ed. Robert C. Feenstra and Shang-Jin Wei, 603.
- Fang, C., Garnaut, R. Ve Song, L. (2018). 40 years of China's reform and development: How reform captured China's demographic dividend. Garnaut, Ross (Ed.); Song, Ligang (Ed.); Fang, Cai (Ed.): *China's 40 years of reform and development: 1978-2018*, China Update Book Series, ISBN, 978-1-76046-225-3, ANU Press, Acton, <http://dx.doi.org/10.22459/CYRD.07.2018>.
- Hitoshi S. ve Yuko K. (2003). *Trade between Japan and China: Dramatic expansion and structural changes*, Bank of Japan Research and Statistics Department Economic Research Division, 1-6.
- Imbruno, M. (2016). "China and WTO liberalization: Imports, tariffs and non-tariff barriers." *China Economic Review* Vol. 38: 222-237. ScienceDirect. Web. 3 Oct. 2016.
- ITC (International Trade Centre) (2019). *Trade Map*, www.trademap.org (erişim tarihi 06.08.2019).
- ITC (International Trade Centre) (2020). *Trade Map*, www.trademap.org (erişim tarihi 02.01.2020).
- Jiang, Y. (2014). *China trade, foreign direct investment, and development strategies*, Chandios Publishing, Swanston, 215.
- Kim, J.K., Kim, Y.ve Lee, C.H. (2004). Trade and investment between china and South Korea: Toward a long-term partnership, *The Journal of the Korean Economy*, 5, 97-124.
- Kızıltan, A. (2004). Tek kutuplu bir dünyada Çin Halk Cumhuriyeti'nin "Süper Güç" Olabilirliği, *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 5,1, 45-66.
- Kundnani, H. ve Plesner, J. P. (2012). *China and Germany: Why the emerging special relationship matters for europe*, European Council on Foreign Relations, 1-16.

Li, K. ve Jiang, W. (2018). China's foreign trade: Reform, performance and contribution to economic growth, Garnaut, Ross (Ed.); Song, Ligang (Ed.); Fang, Cai (Ed.): China's 40 years of reform and development: 1978-2018, China Update Book Series, ISBN 978-1-76046-225-3, ANU Press, Acton, <http://dx.doi.org/10.22459/CYRD.07.2018>.

Madhur, S. (2013). China-Japan-Korea FTA: A dual track approach to a trilateral agreement, *Journal of Economic Integration*, 28,3,375-392.

Martin, M. F. (2018). What's the difference? Comparing U.S. and Chinese trade data, *Congressional Research Service*, 1-12.

MOFA https://www.mofa.go.jp/ecm/ep/page23e_000337.html, (16.11.2018).

Naughton, B. (2007). *The Chinese economy transitions and growth*, MIT Press, Massachusetts, 545.

NBSC (National Bureau Of Statistics Of China) (2018). Annual data, <http://www.stats.gov.cn/english/statisticaldata/annualdata/>, (erişim tarihi 16.02.2018).

OECD (The Organisation for Economic Co-operation and Development) <https://data.oecd.org/> (erişim tarihi 05.02.2020).

Oktay, F. (2016). Çin yeni büyük güç ve değişen dünya dengeleri, İş Bankası Kültür İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 694.

Paine, S. (2017). The Second Sino- Japanese War (1931- 1941). In the Japanese empire: Grand strategy from the Meiji restoration to the Pacific War, Cambridge University Press, Cambridge, 109-142.

Schnellbach, C. ve Man, J. (2015). Germany and China: Embracing a different kind of partnership?, Center For Applied Policy Research, Working Paper, 1-22.

TDİB (Türkiye Dış İşleri Bakanlığı), <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-ekonomik-iliskileri.tr.mfa>, (erişim tarihi 28.05.2019).

Temiz, K., (2017). "Türkiye-Çin İlişkileri", SETA Analiz, No:196, 29s.

VanTSO (Van Sanayi ve Ticaret Odası), 2017. Çin Ülke Raporu 2017. http://www.vantso.org.tr/u/files/CIN_ULKE_RAPORU_2017%281%29.pdf (08.12.2019).

WDI (World Development Indicators), <http://databank.worldbank.org>, (05.03.2018).

WDI (World Development Indicators), <http://databank.worldbank.org>, (07.04.2019).

WDI (World Development Indicators), <http://databank.worldbank.org>, (01.01.2020).

WITS (World Integrated Trade Solution), <https://wits.worldbank.org/default.aspx?lang=en> (10.06.2018).

World101, <https://world101.cfr.org/rotw/east-asia/economics#long-term-challenges-temper-china-s-rise> (14.12.2018).

Wübbecke, J., Meissner, M., Ives, X. ve Conrad, B. (2016). Made in China 2025, the making of a high-tech superpower and consequences for industrial countries, *Meric Papers on China*, No 2, 1-76.

Xiao, J. (2009). The Impact of Foreign Direct Investment on International Trade: An Empirical Study of China, Höögskolan Dalarna University, Department of Economics and Social Sciences Economics D-Level Thesis 28.

Xing, Y. (2009). Japan's unique economic relations with China: Economic integration under political uncertainty, *World Scientific East Asian Policy Journal*, 2, 1-10.

Yang Yao 2018. The political economy causes of China's economic success. Garnaut, Ross (Ed.); Song, Ligang (Ed.); Fang, Cai (Ed.) (2018) *China's 40 years of reform and development: 1978-2018*, China Update Book Series, ISBN 978-1-76046-225-3, ANU Press, Acton.

Zimmerman, T. (2015). The new silk roads: China, the U.S., and the future of asia, New York University, Center on International Cooperation, 1-26.

